

ВІДГУК

офіційного опонента про дисертацію

Полінок Олени Володимирівни

«Формування граматичної компетентності

учнів 10 класу з використанням методу проектів

у процесі навчання української мови»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова)

Актуальність обраної теми та її зв'язок з напрямками наукових досліджень

На новому етапі модернізації системи освіти й виховання в Україні особливої гостроти й актуальності набувають питання формування компетентного носія мови з огляду на те, що успіх сучасної людини великою мірою залежить від її мовної і мовленнєво-комунікативної компетентностей. Актуальність теми наукового дослідження «Формування граматичної компетентності учнів 10 класу з використанням методу проектів у процесі навчання української мови» об'єктивно зумовлюється потребами сучасної дійсності, недостатністю вивчення відповідної проблеми в лінгводидактиці.

Грамматика – «душа мови», без граматики висловлювання втрачає логічний зміст, упорядкованість думки і зв'язок між мовними одиницями. Складність опанування граматики в школі полягає в тому, що вона має вивчатися не лише за формальним системно-описовим принципом, а й за комунікативно-діяльним, особливо в старшій школі. Допомогти реалізувати ці дві ідеї (принципи) може метод проектів, пов'язаний із продуктивною діяльністю учнів відповідно до теми і цілей навчання, об'єднаних навколо граматичної компетентності учнів як запроєктованого освітнього результату. Тому актуальність дослідження процесу формування граматичної компетентності десятикласників з використанням методу проектів у навчанні української мови не викликає сумніву, що й переконливо

обґрунтувала О. В. Полінок у кандидатській дисертації.

Важливість рецензованої дисертації підтверджується і зв'язком її з такими актуальними напрямами наукових досліджень, як формування мовної особистості, розроблення лінгводидактичного забезпечення для реалізації компетентнісного підходу до навчання української мови. Останній напрям узгоджується з темою науково-дослідної роботи Київського університету імені Бориса Грінченка «Філософські, освітологічні та методичні засади компетентнісної особистісно-професійної багатoproфільної університетської освіти». З огляду на зазначене можна стверджувати, що тема дисертаційної роботи О. В. Полінок актуальна, суспільно й науково важлива.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз дисертації Олени Володимирівни Полінок дає підстави стверджувати, що наукові положення, які містяться в дослідженні, є докладно обґрунтованими. У роботі чітко сформульовано об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження, визначено й використано достатню джерельну базу. Структура роботи відображає послідовність розв'язання поставлених дисертанткою завдань на різних етапах дослідження.

Вважаємо, що ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у рецензованій роботі, високий. Теоретичною основою створення авторської методики формування граматичної компетентності учнів 10 класів з використанням методу проектів стали окремі ідеї, розроблені в наукових працях з лінгводидактики, лінгвістики, психології, педагогіки. Заслуговує на схвальну оцінку глибина теоретичного аналізу наукових досліджень, які стали засадничими в питаннях розв'язання проблеми. У дисертації на основі вивчення теоретичних засад дослідження описано й витлумачено сутнісні характеристики базових понять «граматична компетентність» і «метод проектів».

Грамматична компетентність розглядається як складне утворення, яке містить низку компонентів: знання, уміння й навички, комунікативний

досвід, ціннісний і рефлексійний компоненти. У висновковій частині дисертації узагальнено, що *граматична компетентність* репрезентує стійкі знання граматичних одиниць, граматичних категорій, граматичних значень, цілісної системи відношень мовних одиниць, їх стилістичних функцій; належний рівень сформованості граматичних умінь і навичок; мовленнєвого досвіду використання граматичних одиниць у різних комунікативних ситуаціях, достатню унормованість усного й писемного мовлення учнів; сформованих цінностей і ставлення. *Метод проектів* потрактовано, з одного боку, як такий, що передбачає використання широкого спектру проблемно-дослідницьких, пошукових завдань, спрямованих на реальний, практичний результат, а з іншого – як спосіб досягнення певної мети шляхом детального опрацювання проблеми, результатом чого має бути конкретний інтелектуальний продукт, оформлений певним (краще сказати *належним*) чином: стіннівка, мультимедійна презентація, проспект, фрагмент хрестоматії, словника тощо.

На підставі вивчення науково-методичної літератури визначено психолого-педагогічні засади формування граматичної компетентності, розуміння суті та механізмів психічних процесів, зокрема мотиву, сприймання, що лежать в основі мовленнєвої діяльності. У дослідженні належним чином проаналізовано методичне забезпечення процесу формування граматичної компетентності учнів 10 класу. Обґрунтовано, що ефективне формування граматичної компетентності десятикласників залежить від опертя на особистісно зорієнтований, системний, компетентнісний, комунікативно-діяльнісний *підходи*; урахування *загальнодидактичних і специфічних принципів навчання* (науковості, доступності, інтерактивності навчання, використання мовленнєвої практики для засвоєння теорії мови і мовлення, вивчення синтаксису на морфологічній основі); традиційних та інноваційних методів навчання з домінуванням методу проектів.

Розроблену на основі цих засад авторську методику апробовано в

дослідно-експериментальному навчанні на базі п'яти загальноосвітніх навчальних закладів: Бердянської спеціалізованої школи I-III ступенів № 16 з поглибленим вивченням іноземних мов (Запорізька область), спеціалізованої школи № 252 імені Василя Симоненка (м. Київ), Кушугумського навчально-виховного комплексу «Школа I-III ступенів – гімназія «Інтелект» (Запорізька область), Лютізької загальноосвітньої школи I-III ступенів (Київська область), Прилуцької гімназії № 5 імені Віктора Андрійовича Затолокіна (Чернігівська область). Результати експерименту підтвердили ефективність запропонованої методики формування граматичної компетентності учнів 10 класу з використанням методу проєктів у процесі навчання української мови. Рівень сформованості граматичної компетентності учнів експериментальних класів суттєво підвищився (високий рівень зріс на 2 %, достатній – на 24 %).

На всіх етапах дослідження, описаних у трьох розділах дисертації, зроблено узагальнення й висновки. Підставою для того, аби загальні висновки роботи вважати обґрунтованими, насамперед є добре спланований та успішно проведений експеримент, описаний у третьому розділі.

Оцінка новизни й достовірності досліджень

Наукова новизна кандидатської дисертації Олени Володимирівни Полінок простежується у формуванні концептуальних засад дослідження на базі вивчення наукових праць і педагогічного досвіду творчих учителів української мови. Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше обґрунтовано теоретичні засади та розроблено методику формування граматичної компетентності учнів 10 класу на уроках української мови із використанням методу проєктів. У другому розділі запропоновано методику діагностування рівнів сформованої граматичної компетентності десятикласників та описано характеристики високого, достатнього, середнього, низького рівнів за чотирма критеріями (мотиваційний, знаннєвий, діяльнісний, рефлексійний), які корелюються з вимогами чинної програми з української мови та складниками граматичної компетентності. Результати констатувального зрізу стартових навчальних досягнень учнів з

граматики української мови переконують у необхідності напрацювання ефективної методики. Особливості розробленої системи експериментально-дослідного навчання свідчать про оригінальний підхід дисертантки до розв'язання проблеми формування граматичної компетентності учнів 10 класу на уроках української мови із використанням методу проєктів.

Основні положення дисертації належним чином апробовані на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях та достатньо висвітлені в наукових публікаціях автора.

Усе сказане дає нам підстави констатувати, що дисертантка зреалізувала поставлені в дослідженні мету і завдання. Доцільно також підкреслити відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації.

Практичне значення отриманих результатів

У дисертації на основі вивчення теоретичних засад дослідження і практичного досвіду вчителів-словесників запропоновано ефективну методику навчання української мови, що сприяє посиленню мовного, мовленнєвого та комунікативного аспектів шкільного курсу, розширює діапазон мовленнєвої діяльності учнів 10 класу як на уроках, так і в позаурочний час. Учителю-словеснику запропоновано конкретну систему вправ для формування граматичної компетентності учнів 10 класу на уроках української мови за допомогою методу проєктів. Отримані результати дослідження, основні його положення та висновки можуть використовуватися під час навчання української мови в старших класах, на лекційних та семінарських заняттях з методики навчання української мови у вищій школі, для розроблення змісту навчальних програм, підручників і посібників. З огляду на сказане вважаємо, що авторська методика має практичне значення для навчання української мови.

Дискусійні положення і зауваження

Високо оцінюючи рецензовану дисертацію, привертаємо увагу до окремих аспектів її, що потребують уточнення, пояснення чи корекції, а саме:

1. У підрозділі 1.1. «Сутнісні характеристики базових понять дослідження» не виправданим, на нашу думку, є вживання термінологічних понять «комунікативний досвід» і «мовленнєвий досвід» як синонімічних відповідників, оскільки за змістовим наповненням вони не зовсім ідентичні.

2. У науковому дискурсі будь-який метод з функціонального погляду прийнято розглядати в контексті методичних прийомів. Вочевидь, доцільно було б більш розлого описати прийоми, що увиразнюють шляхи практичної реалізації методу проектів.

3. У дослідженні, на нашу думку, варто було б чіткіше увиразнити критерії відбору проектів для виконання учнями 10 класу, які працювали за програмами з української мови рівнів стандарту та профільного.

4. Розроблені автором дисертації система вправ, методика формування граматичної компетентності учнів 10 класу на уроках української мови шляхом використання методу проектів обґрунтовані й переконливі. Проте вважаємо, що в додатках необхідно було б подати зразки всіх типів проектів, що використовувалися під час експерименту.

5. З урахуванням широкого дидактичного діапазону використання методу проектів та різноаспектного теоретичного матеріалу, на нашу думку, варто було б подати й супутні результати дослідження, пов'язані, наприклад, із формуванням у десятикласників комунікативної, інформатичної та інших компетентностей.

6. У дисертації належним чином описано типологічну характеристику навчальних проектів за класифікаційними ознаками та особливості реалізації методу проектів на уроках української мови в процесі формування граматичної компетентності учнів 10 класу, проте неповною мірою узагальнено цей аспект досвіду роботи вчителів-словесників.

7. У роботі подекуди трапляються стилістичні та технічні недогляди.

Зазначені зауваження до дисертаційної роботи здебільшого дискусійного чи рекомендаційного характеру жодним чином не применшують значення її і не знижують загальної високої оцінки, проте

можуть слугувати імпульсом для дискусії під час захисту результатів дослідження й стимулом на наукову перспективу автора.

Загальний висновок

Дисертація Полінок Олени Володимирівни «Формування граматичної компетентності учнів 10 класу з використанням методу проектів у процесі навчання української мови» є самостійно виконаним і завершеним науковим дослідженням. За рівнем наукової новизни та практичним значенням дисертація відповідає вимогам пп. 9,11,12,14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. (№567), а розроблені в ній теоретичні положення й отримані результати можна кваліфікувати як вагомий внесок у розвиток вітчизняної лінгводидактики. Відповідно автор дисертації, Полінок Олена Володимирівна, заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова).

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри світової літератури
та методик викладання філологічних
дисциплін Житомирського державного
університету імені І. Франка

О. А. Кучерук

Підпис О. А. Кучерук засвідчую:
проректор з наукової та міжнародної роботи,
доктор педагогічних наук, професор

Н. А. Сейко

19. 02. 2018 р.